

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА РЕГІОНІВ: ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ВИМІР

У статті розглядаються теоретичні засади рейтингового оцінювання регіонів в інвестиційному вимірі. Досліджено та проаналізовано наукові підходи щодо трактування сутності поняття «рейтинг», а також визначено способи їх побудови та етапи. Здійснено узагальнення сутнісних компонентів дефініції «рейтинг» в інвестиційному вимірі.

Ключові слова: рейтинг, рейтингова оцінка, інвестиційна привабливість, регіон.

H.V. LESHCHUK

Carpathian Institute. named after M.Grushevskiy
of the Interregional Academy of Personnel Management

RATING SCORE OF THE REGIONS: INVESTMENT DIMENSION

This article deals with the theoretical basis of rating estimation of the regions in the investment dimension. The scientific approaches to interpretation of essence of concept "rating" have been researched and analyzed, as well as the ways and stages of their construction have been identified. Generalization of the essential components of the definition of "rating" in the investment dimension are done.

Keywords: rating, rating score, investment attractiveness, region

Вступ та постановка проблеми. Для підвищення інвестиційної привабливості регіонів України особливе значення мають оцінювання відповідності всієї сукупності умов, факторів, механізмів і тенденцій функціонування регіону в інвестиційному вимірі певним принципам та пріоритетам. Зазначені оцінки можна отримати за допомогою ієрархічно побудованої системи індикаторів розвитку, які кількісно та якісно характеризують його складові на основі об'єктивних системних знань про склад, структуру, фактори, механізми функціонування, розвитку регіону відповідно до їх місця та ролі у суспільному розвитку. Сутність рейтингу як узагальненої оцінки полягає в оцінюванні позиції аналізованого об'єкта на обраній шкалі. Водночас місце регіону на градуїованій шкалі слугує вихідною базою не лише для аналізу адекватності руху окремого регіону, а й для здійснення порівнянь досягнутих рівнів усіх регіонів за інвестиційною сферою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання рейтингового управління, методології та практики рейтингів в економіці й управлінні розглянуті в працях таких вітчизняних економістів, як: В.А. Батковський, А.П. Бєлий, О. І. Богатов, В.В. Вітлінський, Ю.Г. Лисенко, А. А. Мадих, В. Л. Петренко, В.Г. Скобелєв, А.М. Карминський, А. А. Пересецький, А. Е. Петров. Тематиці рейтингового управління присвячені також дослідження таких зарубіжних вчених, як: Ван Д. Девентер, Л.В. Дуканіч, А. М. Месер, Ч.С. Тапієро, А.С. Тимченко, О. Шнек. Незважаючи на вагомості напрацювання, проблема впровадження рейтингового оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України, особливо в умовах економічної кризи та посткризовий період, залишається актуальною, оскільки проведені дослідження не охоплюють низку як теоретичних, так й практичних аспектів вирішення даного питання у реальних умовах соціально-економічного регіонального розвитку.

Формулювання мети статті та завдань. Дослідити економічну сутність категорії «рейтинг» та виокремити особливості рейтингової оцінки, а також визначити етапи та способи їх побудови. На основі проведеного дослідження сутнісних характеристик дефініцій «рейтинг» сформулювати узагальнення сутнісних компонентів дефініції «рейтинг» в інвестиційному вимірі.

Результати дослідження. Рейтингова оцінка економічних явищ, процесів, систем та їх елементів не є новою, проте, основною проблематикою сьогодення є визначення та врахування актуальних параметрів для проведення ранжування – основи рейтингової системи оцінювання. Аспектами рейтингового управління для конкретної економічної системи є: внутрішнє та зовнішнє рейтингове управління, причому у першому випадку об'єктом є сама економічна система та її конкуренти, а метою є зміна іміджу системи у зовнішньому середовищі. Дослідження стану розвитку регіонів за окремими ознаками та відповідне їх рейтингування є надзвичайно поширеними як в науковій літературі, так і в практиці регіонального управління.

Критичний аналіз наукових досліджень вчених-економістів [1-6] щодо обґрунтування економічної сутності категорії «рейтинг» свідчить про наявність значної кількості різноманітних точок зору та відсутність ключового одноставного підходу до трактування змістовного наповнення поняття «рейтинг».

Термін «рейтинг» походить від англійського дієслова to rate – «оцінювати», «визначення вартості». Таким чином, в основу рейтингу

покладено саме оцінку стану об'єкта рейтингування. Звичайно під рейтингом розуміється нагромаджена оцінка, або оцінка, що враховує передісторію.

Узагальнено вітчизняні науковці використовують наступні категорії для визначення сутності поняття «рейтинг»: оцінка, характеристика, система, показник, метод, встановлення, процес, розподілення, інструмент, прогноз. Таке різноманіття нерівнозначних термінів свідчить про те, що вчені не дійшли єдиного висновку щодо визначення сутності рейтингів. Також слід відзначити, що поняття «рейтинг» набуває іншого значення в залежності від того, з якою метою рейтинг використовується.

Зокрема, автор Грудзевич У. Я. в понятті «система рейтингу» визначає основні елементи такі, як «наявна національна рейтингова шкала оцінки, методологічні засади оцінювання діяльності підприємств, банків, страхових компаній, муніципальних органів та інших учасників ринку, а також особливості функціонування на ринку національних і міжнародних рейтингових агентств» [1].

Рейтинг визначається як комплексна оцінка об'єкта чи процесу щодо сукупності його характеристик за фіксованою шкалою. Застосовуючи рейтингове управління до системи, можна розглядати його як концепцію прийняття рішень на основі використання рейтингів регіонів у процесі реалізації функцій регіонального управління.

Богатов О.І. визначає рейтинг як оцінку тих чи інших аспектів діяльності досліджуваної економічної системи (ЕС) за фіксованою шкалою. Отже, рейтинг містить в собі комплексну інформацію про стан ЕС, подану в максимально стислому вигляді. Тому методика обчислення рейтингу інтерпретується як цільова функція рейтингового управління, значення якої є індикатором стану ЕС. Основною характеристикою процесу рейтингового управління є те, що рейтингова оцінка водночас виступає і як інструмент, і як мета управління. Істотними є такі дві особливості рейтингової оцінки: рейтинг є втілення такої функції управління, як «аналіз високого рівня»; в основу рейтингової оцінки покладено принцип відповідності діяльності ЕС ряду критеріїв, тобто рейтинг є результат процесу багатofакторного аналізу ЕС [2, с. 8-9].

Аналіз літературних джерел [1-6] дозволив зробити висновок про те, що, не дивлячись на деякі відмінності у визначеннях рейтингу, в цілому рейтинг розглядається вченими і практиками як якась комплексна оцінка стану досліджуваного об'єкту в порівнянні з однорідними об'єктами з метою його

рангування. Проведений аналіз дефініцій сутності поняття «рейтинг» дозволяє визначити рейтинг як систему оцінювання функціонування ЕС із визначенням відповідної шкали оцінювання, критеріїв та механізму, що базується на даних фінансової інформації та експертних оцінках для прийняття відповідних управлінських рішень. В процесі рейтингування здійснюється рейтингова оцінка з присвоєнням певному суб'єкту рівня рейтингу. При цьому рейтингом є значення певної відносної оцінки, що діє у визначений момент чи протягом певного періоду часу, яку суб'єкт рейтингування в результаті реалізації процесу рейтингування присвоює досліджуваному об'єкту та вважає найоптимальнішим для його позиціонування за обраним критерієм чи набором критеріїв серед інших подібних за основними параметрами суб'єктів господарювання [3, с. 323].

У науковій літературі існує два основні способи побудови рейтингів: складання єдиного рейтингу, який рангує всі об'єкти згідно комплексного показника порівняння (локального критерію, загальному балу, або латентного показника); складання категорій (класів, груп, сегментів), усередині яких може використовуватись рангування як поодиночі, так і за декількома ознаками [2; 6].

Таким чином, рейтингове управління є процесом, у якому рейтинг використовується для аналізу, контролю, обліку, прогнозування та регулювання діяльності ЕС. Тому методика обчислення рейтингу регіону в інвестиційному вимірі можна інтерпретувати як цільову функцію рейтингового управління інвестиційними процесами, значення якої є індикатором стану ЕС.

У науковій літературі немає однозначного підходу щодо поетапності процесу обчислення рейтингу ЕС, зокрема виокремлюють:

I. Підготовка первинних даних; опрацювання даних; статистичний аналіз; трендовий аналіз; обчислення рейтингу.

II. Збір, систематизація та аналітичне опрацювання інформації (статистичної, експертної) за обраний для аналізу період; вибір та обґрунтування системи показників, що використовуються для обчислення рейтингової оцінки, їх структуризація; розроблення методології, методики та інструментарію щодо обчислення інтегрованого показника рейтингової оцінки; ранжирування об'єктів (елементів вибірки) згідно з кількісним значенням інтегрованого показника рейтингової оцінки для кожного з них [2-5].

У науковій літературі базовий теоретично-методологічний інструментарій оцінювання ризиків інвестиційних проектів ґрунтується на

аналізуванні чутливості та ймовірно-статистичних методах, що мають значне практичне застосування, а також відповідні переваги й недоліки. У практиці інвестиційного аналізу та ризикології належне місце застосування мають й інші методи, зокрема: коригування ефективності проекту, метод еквівалента упевненості, а також методи операційних досліджень. Головною перевагою наведеного вище підходу є простота розрахунків, проте метод коригування має і суттєві недоліки. Перш за все результати, отримані при використанні даного методу, суттєво залежать від величини премії за ризик, визначення якої базується на неформальних, суб'єктивних методах оцінки. Головною проблемою таких оцінок є інформація, яка, як правило, має наближений характер, а її трактування не завжди є однозначним для різних проектів та змінюється з плином часу. Він також передбачає рівномірне зростання рівня ризику в часі, однак це часто не відповідає дійсності, оскільки для багатьох проектів характерною є наявність ризиків у початкові періоди експлуатації та поступове зниження міри певних груп ризиків у кінцеві періоди реалізації. Метод не дає ніякої інформації про міру ризику успішності реалізації проекту, тобто про можливі відхилення результатів, про імовірнісні розподіли майбутніх грошових потоків. В межах даного підходу аналізується залежність значень критеріїв ефективності від зміни лише одного параметра – норми дисконту [6].

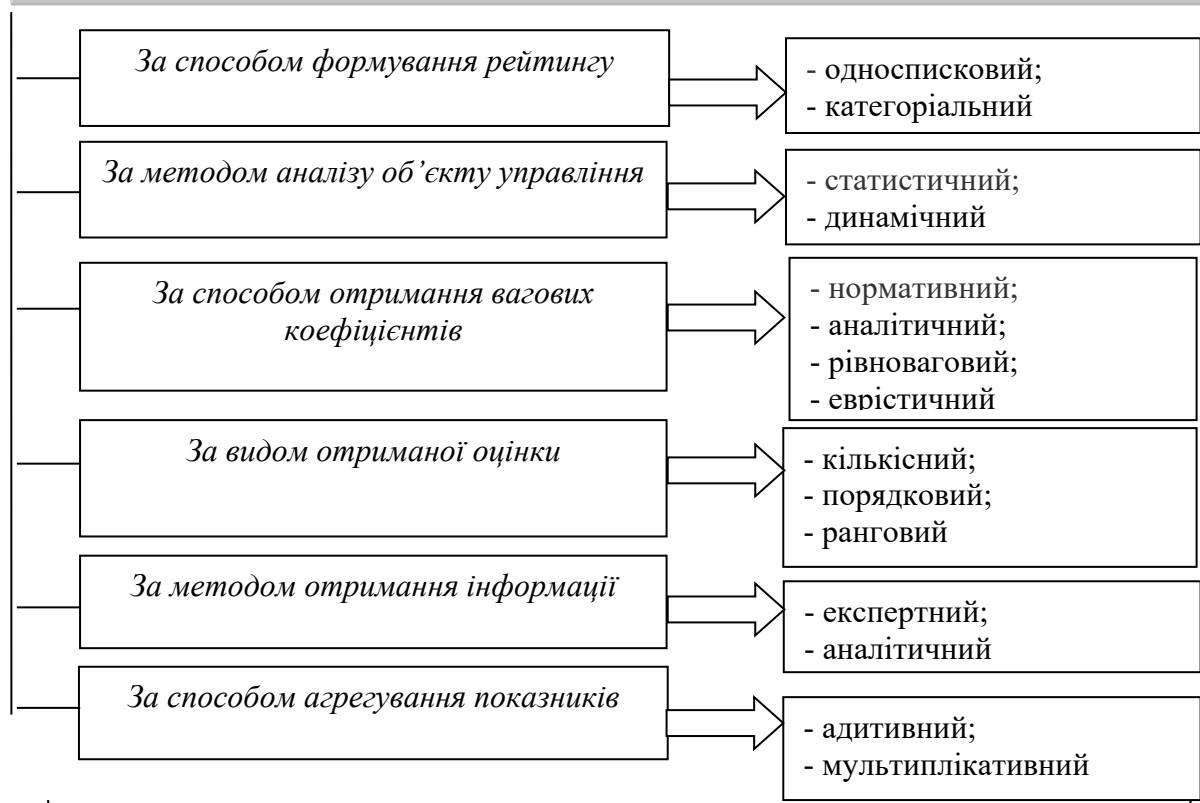
Ще одним поширеним методом коригування вхідних параметрів є метод еквівалента певності. На відміну від попереднього методу в даному випадку здійснюють коригування не норми дисконту, а очікуваних грошових потоків проекту залежно від пов'язаної з ними міри невизначеності. З допомогою коефіцієнта конвертування, значення якого знаходяться між нулем та одиницею, грошовий потік поділяють на деяку безпечну (безризикову) та ризикову частини. Безпечні грошові потоки дисконтують за безризиковою нормою дисконту та визначають гарантовану величину NPV проекту. Якщо NPV невід'ємна, то проект вважають ефективним.

Головною складністю використання даного методу аналізу є визначення чинників еквівалента певності, адекватних ризику проекту на кожному етапі реалізації. Найчастіше для визначення таких коефіцієнтів звертаються до методу експертних оцінок.

Характеристика: комплексна оцінка стану суб'єкта, що дозволяє віднести його до певного класу або категорії; оцінка тих або інших аспектів діяльності досліджуваної ЕС за фіксованою шкалою; узагальнююча порівняльна оцінка фінансового стану та їх ранжування за певними критеріями; оцінка, віднесення до класу, розряду чи категорії; оцінка значущості, масштабності, важливості

Система: система порівняльної оцінки з метою визначення місця регіону згідно з підсумковим значенням інтегрального показника, який комплексно характеризує інвестиційну привабливість та платоспроможність в різних сферах діяльності, області, регіоні, країні та базується на даних офіційної звітності; система оцінки інвестицій, яка базується на порівнянні фінансових показників

РЕЙТИНГ

Технології рейтингової системи: збір інформації та аналіз стану; синтез методик рейтингування; визначення рейтингу об'єкта; формування і вибір рішення

Механізм рейтингового управління: опис об'єкту рейтингування; формування рейтингу; прийняття рішень

Рис. 1. Узагальнення сутнісних компонентів дефініції «рейтинг» в інвестиційному вимірі

В цьому випадку чинники еквівалента певності відображають міру впевненості експертів у достовірності величини грошового потоку. Основним недоліком методів коригування є зведення ризику до певного детермінованого значення. Крім цього, пряме коригування ризикових змінних може призвести до неконтрольованого кумулятивного ефекту здійснюваних песимістичних коригувань окремих параметрів і, як наслідок, до неможливості трактування та контролю результатів, що зумовлює прийняття рішення в умовах невизначеності. Однак, не дивлячись на всі перелічені недоліки, метод коригування є досить поширеним інструментом проектного аналізу [6].

Проведене дослідження економічної сутності категорії «рейтинг», особливостей рейтингової оцінки, а також способів їх побудови дозволяє здійснити узагальнення сутнісних компонентів дефініції «рейтинг» в інвестиційному вимірі (рис.).

Висновки. Отже, наведені вище формулювання дефініції «рейтинг» враховують тільки один аспект рейтингового управління, а саме визначення місця досліджуваного об'єкту в сукупності споріднених за певною множиною критеріїв, причому не враховуючи можливості проведення рейтингової оцінки усередині самого об'єкту.

Перспективи подальших досліджень. Досліджені та проаналізовані особливості рейтингового оцінювання інвестиційної привабливості регіонів будуть покладені в основу майбутніх наукових досліджень щодо розроблення критеріїв рейтингового оцінювання інвестиційної привабливості регіонів.

Література:

1. Грудзевич У.Я. Проблеми та перспективи діяльності рейтингових агентств щодо оцінки банків в Україні / У.Я. Гудзевич // Регіональна економіка. — 2006. - № 3. - С. 156-161.
2. Богатов О.І. Моделювання рейтингового управління : автореф. дис. ... канд. ек. наук : спец. 08.03.02 – «Економіко-математичне моделювання» : / О.І. Богатов; Донецький державний університет. – Донецьк, 2000. – 25 с.
3. Логвиненко Ю. Л. Суть рейтингування підприємств та його значення в ринкових умовах // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2009. – № 640. – С. 319–327.

4. Арсененко А.Ю. Формування механізму рейтингового управління інвестиційним кліматом України : автореф. дис. ... канд. ек. наук : спец. 08.00.03 – «Економіка та управління національним господарством» : / А.Ю. Арсененко; Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. – Сімферополь, 2013. – 22 с.

5. Ніколіна І.І. Теоретичні основи рейтингового управління соціальним розвитком регіону // Університетські наукові записки / Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – Хмельницький, 2013. – №2(46). – С. 267-272.

6. Паславська І. М. Математичне моделювання інвестиційної діяльності підприємства з врахуванням ризику [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02/ Паславська Ірина Мирославівна; ЛНУ ім. І. Франка. - Л., 2004. – 231 с.

References:

1. Hrudzevych U.Ia. Problemy ta perspektyvy diialnosti reitynhovykh ahentstv shchodo otsinky bankiv v Ukraini / U.Ia. Hudzevych // Rehionalna ekonomika. — 2006. - № 3. - S. 156-161.

2. Bohatov O.I. Modeliuvannia reitynhovoho upravlinnia : avtoref. dys. ... kand. ek. nauk : spets. 08.03.02 – «Ekonomiko-matematychne modeliuvannia» : / O.I. Bohatov; Donetskyy derzhavnyi universytet. – Donetsk, 2000. – 25 s.

3. Lohvynenko Iu. L. Sut reitynhuvannia pidprijemstv ta yoho znachennia v rynkovykh umovakh // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Problemy ekonomiky ta upravlinnia. – 2009. – № 640. – S. 319–327.

4. Arsenenko A.Iu. Formuvannia mekhanizmu reitynhovoho upravlinnia investytsiinym klimatom Ukrainy : avtoref. dys. ... kand. ek. nauk : spets. 08.00.03 – «Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom» : / A.Iu. Arsenenko; Tavriiskyyi natsionalnyi universytet imeni V.I. Vernadskoho. – Simferopol, 2013. – 22 s.

5. Nikolina I.I. Teoretychni osnovy reitynhovoho upravlinnia sotsialnym rozvytkom rehionu // Universytetski naukovy zapysky / Visnyk Khmelnytskoho instytutu rehionalnoho upravlinnia ta prava. – Khmelnytskyi, 2013. – №2(46). – S. 267-272.

6. Paslavskaya I. M. Mathematical modeling of investment activity of the enterprise taking into account the risk [Text]: diss. ... Candidate econ Sciences: 08.03.02 / Paslavskaya Irina Myroslavivna; LNU them I. Franko - L., 2004. - 231 pp.